

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/322069882>

Demokrat Parti İktidarının Bulgaristan Göçmenlerine Yönelik Politikası ve Bulgaristan Göçmenleri (1952–1960)

Article · January 2013

CITATIONS

0

READS

124

1 author:

Zehra Aslan

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

42 PUBLICATIONS 50 CITATIONS

SEE PROFILE

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNE YÖNELİK POLİTİKASI ve BULGARİSTAN GÖÇMENLERİ (1952-1960)

Zehra ARSLAN*

Özet

Bulgaristan'dan 1950 yılının başından itibaren Türkiye'ye gelen göçmenlere, göçmen vizesi verilerek, arazi tahsis edilmiş, maddi destek sağlamak amaçlı yardım komiteleri oluşturulmuştur. DP iktidarının göçmenlere yönelik hizmetleri 27 Mayıs Darbesi'ne kadar devam etmiştir. 1958 yılında Ankara Göçmen Kabul ve Yetiştirme Merkezi ile yine göçmenler için yapılan modern doğrama atölyesinin temeli atılmıştır. Hükümet, ayrıca göçmenlerin sosyal ve kültürel olarak Türkiye'ye uyum sorunu yaşamamaları için önce eğitimden geçirilmeleri gerekliliğini dikkate alarak Ankara dışında Tekirdağ ve İstanbul Tuzla'da göçmen kabul ve yetiştirme evleri açmayı planlamıştır. Hükümetin politikaları sonucunda Türkiye'deki yeni hayatlarında huzuru bulan göçmenler, Başbakan Adnan Menderes'e hitaben yazdıkları mektuplarda şükran duygularını dile getirmişlerdir. Bu çalışma ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenlerin durumu, yeni hayatlarına intibakları, karşılaştıkları zorluklar ve 1950-1960 döneminde DP iktidarının bu göçmenlere yönelik politikalarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Göç, Göçmen, İskân, Politika, Hükümet

*Dr.; Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Zehra_arslan2009@hotmail.com, GSM: 05332170443; Recep Tayyip Erdoğan University, Department of Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution

Policy Of Democratic Party Government Regarding The Bulgaria Immigrants And Bulgaria Immigrants (1952-1960)

Abstract

Immigrants coming to Turkey from Bulgaria since 1950 were granted with an immigrant visa and land. Aiding committees were founded to create financial help. Services of the DP government regarding immigrants continued until the coup d'etat. Foundations of a modern joiner's shop were laid in 1958 with Ankara Immigrant Admission and Education Centre. Construction of new buildings in Tekirdağ and Tuzla, İstanbul was planned. Besides, the government planned opening immigrant admission and education houses in Tekirdağ and Tuzla, İstanbul apart from the one in Ankara taking into account the fact that immigrants should be educated initially for preventing them to have difficulty in adaptation in social and cultural terms. As a result of government policies, immigrants who found peace in their new lives in Turkey expressed their feelings of gratefulness in the letter they addressed to Prime Minister Adnan Menderes. This paper aims at examining the situations of immigrants immigrated to Turkey from Bulgaria, their adaptation to their new lives, the difficulties they faced and policies of the DP government regarding these immigrants during 1950-1960.

Key Words: Emigration, Immigrant, Settlement, Policy, Government.

GİRİŞ

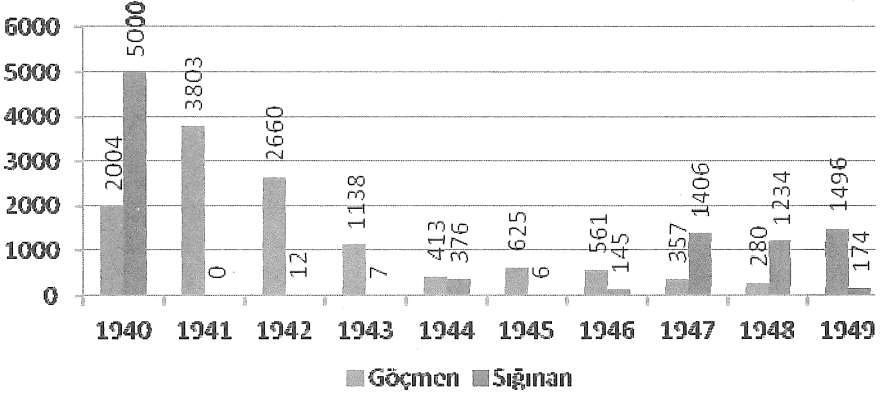
Türkiye'ye, 1923'ten günümüze kadar olan süreçte en çok Balkanlardan, Balkan ülkelerinden de %40'la Bulgaristan'dan göç olmuştur. Bulgaristan'dan ise en yoğun göçler, toplam 411.010 nüfusun Türkiye'ye göçtüğü 1934-1960 döneminde yaşanmıştır.¹ 1940 yılına kadar Türkiye'ye

¹Bulgaristan'ı %30'luk oran ile Yunanistan'dan yapılan göçler izlemiştir. Eski Yugoslavya ve Romanya'dan da her dönem Türkiye'ye göçler olmuştur. Bulgaristan'dan 1923-1933 döneminde 105.507, 1961-1996 döneminde ise 344.186 kişi Türkiye'ye göçmüştür. Yunanistan'dan en yoğun göçler mübadelenin olduğu 1923-1933 döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde toplam 400.000 kişi, 1934-1960 döneminde ise 23.788 kişi Türkiye'ye gelmiştir. Eski Yugoslavya'dan 1934-1960 döneminde en yoğun göç gerçekleşmiş ve 160.922 kişi, Romanya'dan da yine en yoğun göç bu dönemde olmuş ve 87.476 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Tuncay Özdemir. (2011). Balkan Yarımadası'ndan Anadolu'ya Türk Göçlerinin Lalapaşa Nüfusu Üzerindeki Etkileri ve Dağılışı. Türk Dünyası Araştırmaları, 195: 181.

yılda ortalama 20-25 bin göçmen gelmekte iken², II. Dünya Savaşı döneminde Türkiye'ye göç akışı, Bulgaristan'dan yurt dışına çıkışların yasaklanması nedeniyle azalmıştır.³

8 Eylül 1944 tarihinde Bulgaristan'da faşist rejim devrilmiş ve 9 Eylül'de yeni bir hükümet kurularak, komünist rejime geçilmiştir.⁴ Bulgaristan'daki komünist rejimin ilk başlarda faşizm döneminde türlü sıkıntılar yaşayan Türkler için olumlu karşılanması⁵ ve Bulgar Hükümetinin vize vermekte zorluk çıkartması gibi nedenlerden dolayı 1940-1950 yıllarını kapsayan on yıllık süreci değerlendirildiğinde, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçmen girişinin en az olduğu yıl aralığının 1944 ve 1948 arası olduğu görülür.⁶

Grafik 1: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmen ve Sığınmacıların Sayısı (1940-1949)

Özellikle 1947 yılından sonra Bulgaristan'da yaşam şartları zorlaşmış ve Bulgaristan'daki Türklerin, Türkiye'den yardım talepleri artmaya

² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 5, Birleşim: 49, 23.02.1951, ss.96.

³ 72 yıllık süreçte Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçün en düşük olduğu dönem 1940-49 arasıdır. Toplam 21.353 Türk, Bulgaristan'dan Türkiye'ye giriş yapmıştır. Bilal N.Şimşir. (1986). Bulgaristan Türkleri (1878-1985). Bilgi Yayınevi, İstanbul, s.212.

⁴ Aydınhan Nevrezova. (2006). Bulgar Yönetiminde Azınlıklar (1878-2004). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 9; Şimşir, a.g.e, s.167; Ahmet Şerif Şereflî. Bulgaristan'daki Türkler (1879-1989). T.C. Kültür Bakanlığı, TTK Basımevi. Ankara, s.9..

⁵ 1945 yılında seçimlerde oy kullanmayanlar tutuklanmış ve çiftçi birliğinin binalarına el konulmuştur. Vatan, 09.12. 1945, s.3.

⁶ T.C. Başbakanlık İstatistik genel Müdürlüğü. 1952 İstatistik Yıllığı, DİE Yayınları, Ankara, s.127; T.C. Başbakanlık İstatistik genel Müdürlüğü. 1953 İstatistik Yıllığı, DİE Yayınları, Ankara, s. 108.

başlamıştır. Bunun sonucunda 31.05.1947 tarihinde Bakanlar Kurulu bir toplantı yapmış, fakat bu toplantıda Bulgaristan Türklerinin iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye kabul edilmelerinin daha müsait bir zamana ertelenmesi yönünde bir karar alınmıştır.⁷

10.08.1950 tarihinde Bulgar Hükümetinin, Türkiye'ye verdiği nota ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye, Türkiye'nin "tehcir" olarak adlandırdığı kitlesel göç hareketi başlamıştır.⁸ Karşılıklı notalar ve restleşmeler iki ülke arasındaki ilişkileri çıkmaza sokmuş ve bu durumdan en büyük zararı Bulgaristan'da yaşayan Türkler görmüştür. Yerlerini, yurtlarını ata topraklarını yok pahasına elden çıkartarak sadece birkaç parça eşyaları ile anavatana doğru göç etmek zorunda kalmışlardır.

Bulgaristan ve Türkiye arasında nota krizinin sürdüğü dönemde, iki ülke arasında bir de vizesiz ve Çingene göçmen sorunu baş göstermiştir. Bulgaristan'ın vizesizleri ve Çingene göçmenleri Türkiye'ye sokmaya çalışması üzerine Türkiye, 8 Kasım 1951'de sınırını kapatmıştır. Bulgar Hükümeti de 20 Kasım 1951 tarihinde bir tebliğ yayınlayarak Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçlerin durdurulduğunu açıklamıştır. Böylece 1950 ve 1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 37.351 aileden toplam 154.393 nüfusun göçü gerçekleşmiştir.⁹ Gelenlerle ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında bu göçmenlerin % 46,3'ünü 15 yaş altı çocuklar, % 30,8'ini 16-45 arasında olanlar ve % 22,9'u 45 yaşından yukarı olanlardan oluştuğu görülmür. Gelen nüfusun % 46,6'sı kadın, % 53,4'ü ise erkektir.¹⁰

14 Mayıs 1950 seçimleri ile iktidara gelen Demokrat Parti Hükümeti, göçmen işini milli bir görev olarak kabul etmekle birlikte, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal dengesini bozabileceği düşüncesi ile ilk etapta önceki dönemde olduğu gibi, iskânlı göçmenlerin gelişine sıcak bakmamıştır. Fakat 1951 yılının Nisan ayında 1 Ocak 1950 tarihinden itibaren Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen veya gelecek olan bütün göçmenler, "iskânlı göçmen" olarak

⁷ Kararname'nin ikinci maddesine göre Balkanlardan toplu olarak göçmen alımı yapılmayacak, fakat serbest göçmen vizesi ile gelenler ile mülteciler kabul edilerek Türk vatandaşlığına alınacaklardı. B.C.A., 030.01.00/00.17.97.1.31.05.1947. 1949 yılında Bulgar Hükümeti, göç etmek isteyen Türklere kolaylık sağlamaya, Türk konsoloslukları da daha kolay vize vermeye başladı. Şimşir, a.g.e., s.217-218.

⁸ Bulgar Hükümeti, 10.11.1950 tarihine kadar 250.000 kişinin Türkiye tarafından göçmen olarak alınmasını istemiştir.

⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 17, Birleşim: 4, 14.11.1952, s. 136; Şimşir, a.g.e., s.227.

¹⁰ 1 Ocak 1950 ila 26 Nisan 1951 tarihleri arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmen sayısı toplam 118.071'dir. Bu rakam üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Trabzon CHP Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu'nun sorusuna, Tarım Bakanı Nedim Ökmen'in sözlü cevabı. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 7, Birleşim: 74, 09.05.1951, s.142.

kabul edilmiştir. Daha önce gelen serbest göçmenlerin de bu haklardan yararlandırılmaları mümkün hale getirilmiştir.¹¹

1. Bulgaristan Göçmenleri ve Hükümetin Göçmenlere Yönelik Politikası (20 Kasım 1951- 27 Mayıs 1960)

8 Kasım 1951 tarihinde Türkiye'nin sınırını kapatması ve 20 Kasım 1951 tarihinde Bulgaristan Hükümetinin göçü yasaklamasının ardından, Bulgaristan'dan Türkiye'ye yeni göçmen girişi olmamıştır.¹² Fakat çok az sayıda olmakla birlikte bu tarihten sonra kaçarak gelenler vardı. Bu şekilde 1952 ve 1960 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye toplam 93 kişi gelmeyi başarmıştır.¹³

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç akışı durdurulduktan sonra da Türkiye'ye gelmiş olan göçmenlere yurt içinden ve dışından yapılan yardımlar devam etmiştir. Bu yardımlardan dikkat çekici olanlardan birisi Amerika Filedefiya'dan çeşitli mezheplere mensup kiliseler tarafından Bulgaristan göçmenlerine 230 sandık giyim eşyası, 500 çuval buğday, 600 çuval fasulye gönderilmesi olmuştur.¹⁴

Gelen göçmenlerin iskânı 1951 yılında Devlet hizmetleri içine alındığından, bütçeye gerektiğinde ödenek koymak görevi hükümete verilmişti. Hükümet, 1952 bütçesinde göçmenlerin müstahsil hale gelinceye kadar işe masraflarının karşılanması için 617.101 lira, kişi başına on lira olmak üzere giyecek ve tedavi masrafları için 10.000 lira, Kızılay tarafından verilen işe masrafları için 620.000 lira, çiftçilere ev sağlamak için 300.000 lira ödenek teklif etmiştir.¹⁵

Hükümet bütçeye koyduğu ek ödenekler dışında çıkarttığı kararnemelerle de göçmenleri bazı harçlardan muaf tutmuştur. 25.02.1952 tarihinde Harcırah Kanunu gereğince de vatandaşlık muamelelerinden alınacak harçlar hakkında talimatname ile göçmenler, göçmenliği kabul edilen

¹¹ B.C.A., 030.18.01/ 02.125.32.2, 16.04.1951. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 7, Birleşim: 74, 09.05.1951, s.142. Bu kararnemenin amaçlarından birisi, topraksız köylüye toprak dağıtarak, toprağın işlenmesini boş kalmamasını sağlamak ve böylece toprak istihsalini arttırmaktır. Ulvi Özgür.(2007). Bulgaristan Türkleri'nin 1950-51 Yıllarında Türkiye'ye Göçleri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul, s.88.

¹² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 13, Birleşim: 37, 08.02.1952, s.85.

¹³ 1952 yılında 4, 1953 yılında 2, 1954 yılında 9, 1955 yılında 4, 1956 yılında 32, 1958 yılında 6, 1959 yılında 25 ve 1960 yılında 11 göçmen Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelmiştir. 1934 ila 1959 yılları arasında ise toplam 69.760 aile ve 270.001 nüfus Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir. T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. 1959 İstatistik Yıllığı, Yayın No: 380, DİE Yayınları, Ankara, s.111; T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. 1960-62 İstatistik Yıllığı, Yayın No: 460, DİE yayınları, Ankara, s.110.

¹⁴ Milliyet, 19.12.1951, s.2.

¹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 13, Birleşim: 42, 20.02.1952, s. 96.

mülteciler, serbest göçmenler ve Türk soyundan olup göçmen veya mülteci sıfatı olmaksızın Türkiye'ye gelen fakir kimseler ve aileleri harçtan muaf tutulmaları sağlanmıştır.¹⁶Fakat Harçlar Kanununun 97.maddesi gereğince 1959 yılının Aralık ayında yapılan değişikliğe kadar, harçlardan muafiyet için göçmen veya mültecilerin iki yıl içerisinde Türk vatandaşlığına geçmek için müracaat etmeleri gerekiyordu.¹⁷ 1955 yılında alınan bir kararla da Belediyelerce işletilmekte olan iskelelerden ve Taşova nehir geçidinden geçecek göçmenlerin, eşyaları, hayvanları ve yolculuk yapacak olanları "Sal Müruriye" vergisinden muaf tutulmuşlardır.¹⁸

1952 yılına kadar İskân Genel Müdürlüğünün faal halde çalışan 25 komisyonu mevcuttu, 1952 yılında göçmenlerin iskânlarını hızlandırmak amacıyla bu komisyonların sayısı 53'e çıkartılmıştır. Bazı mahallelere göçmenlerin alınması, göçmenlerin sevk ve idaresi, barındırılması ve yiyeceklerinin temini gibi işler ile bu komisyonlar ilgilenmiştir.¹⁹ Hükümetin ve komisyonların çalışmaları neticesinde 1952 yılının Kasım ayında gelindiğinde Bulgaristan göçmenleri ile ilgili gelişmeler şöyledir: Bulgaristan'dan göç eden 37.351 aileden 32 bini iskân edilmek için müracaatta bulunmuş veya iskân hakkını elde eden göçmenler olarak tespit edilmiştir. 29.084 göçmen evinin inşasına başlanmış olup 19.293'ü tamamlanmış, geriye kalanların da 1953 başına kadar tamamlanması planlanmaktaydı. 703.962 dönüm arazi, 5,770.000 kilo tohumluk, 18.288.935 lira zirai donatım kredisi verilen göçmenlerin, hemen hepsi üretici durumuna gelmişlerdi. İstanbul Rami'de 2.014 adet göçmen evi inşa edilmiş, bunlardan problem tespit edilen 47 evin tamir edilmesi için talimat verilmişti.²⁰

İskân Kanununa göre göçmenlerin, üretici durumuna gelinceye kadar bir yıl süreyle işlerinin sağlanması gerekiyordu. Bu bağlamda sıkıntılardan

¹⁶ T.C. Resmi Gazete, Sayı: 8089,18.04.1952, s.3407-3408. Bu kanunun 26.04.1957 tarihinde 97.maddesi yeniden düzenlenmiştir. Eklenen husus olağanüstü hallerde vatandaşlığa geçenlerden de harçraha alınmayacaktı. T.C. Resmi Gazete, Sayı: 9599, 06.05.1957. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 13, Birleşim: 46, 24.02.1952, s. 58.

¹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Birleşim: 17, 21.12.1959, s.421-423. Bulgaristan'dan gelenlerden 1955 yılının Ocak ve Temmuz ayları arasındaki dönemde toplam 8665 göçmen, kanunda belirtilen şartlar dâhilinde Türk vatandaşlığına geçirilmiştir. T.C. Resmi Gazete, Sayı: 9142, 31 Ekim 1955, s.14-20; T.C. Resmi Gazete, Sayı: 9638, 20.06.1957 .

¹⁸ Bandırma kayık, Eceabat, Araklı, Akçakoca, Zonguldak iskeleleri. T.C. Resmi Gazete, Sayı:8947, 5 Mart 1955, s.11278.

¹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 13, Birleşim: 42, 20.02.1952, s. 108.

²⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 17, Birleşim: 4, 14.11.1952, s.137-138. Bu evlerin yapımına 1951 yılının Ekim ayında karar verilmiş ve İstanbul'da Eyüp ile Rami arasında 2000 göçmen evinin inşaatına başlanmıştı. Milliyet, 07.10.1951, s.2. Rami evlerinde ilk parti olarak bin evin inşası için 18.10.1951 tarihinde ihale yapılmıştır. Her biri 1850 liraya mal olması planlanan bu evlerin, üç ay içerisinde tamamlanmaları öngörülmüştü. Evler iki oda, mutfak, banyo ve bir holden ibaretti. Milliyet, 19.10, 1951, s.2.

ve şikâyetlerden birisi göçmenlerin yerleştirildiği mıntıkada yaşayan yerli halka, gelenlerin iâşesini sağlamak külfetinin yüklenmiş olmasıydı.²¹ Nitekim 25.06.1951 tarihinde İstanbul Milletvekili Ahmet Hamdi Başar ve üç arkadaşı tarafından göçmenlerin yerli halka yük olmadan her türlü ihtiyaçlarının giderilmesinin sağlanması amacıyla bir İskân Bankası kurulması için kanun teklifi verilmişti. Fakat Geçici Komisyon, 16.06.1952 tarihinde açıkladığı raporunda çiftçilikle uğraşan göçmenlere Ziraat Bankasının ve sanatla uğraşanlara da Emlâk ve Halk Bankalarının yeterli kredi açtığını göz önünde bulundurarak yeni bir banka kurulmasına gerek görmemiştir.²²

Yerli halkın zor kullanılarak göçmenlerin iâşelerini temin etmek mecburiyetinde bırakıldığına dair iddiaları genellikle reddeden hükümet mensupları, hiçbir yaptırım olmadan köylü halkın kendi arzusu ile göçmenlere kucak açtığını savunmuşlardır. Hükümet cephesinden yapılan açıklamalarda sadece göçmen evlerinin köylülerin fiziksel işlerde yardımları ile yapıldığı, köylüye hiçbir zorlama getirilmediği ve maddi giderlerin hükümet tarafından karşılandığı sık sık tekrarlanmaktaydı.²³ Bununla birlikte göçmenlerin iskânları ile ilgili bazı bölgelerde yerli halkın toprak dağıtımında mağdur edildiği yönünde iddiaları kabul eden Devlet Bakanı Muammer Alakant gibi hükümete mensup yöneticiler de vardı. Alakant, 05.01.1953 tarihinde TBMM’de yaptığı konuşmada iskân konusunda yapılan yanlış uygulamalara ve şikâyetlere şöyle değinmiştir:

“...biz bazen bir köye bir göçmen ailesi yerleştirmekte dahi müşkülata maruz kalmaktayız. Öyle vilayetlerde öyle köyler vardır ki, ancak oraya bir tek göçmen ailesi yerleştirilmiş ve bir tek göçmen ailesine 40-50 dönüm arazi verilmiş olduğu halde senelerden beri o köyde yaşamakta olan kimseler, kendilerinden başkalarına imtiyazlı muameleler yapılmış olmasından dolayı şikâyetler etmekte ve ellerindeki arazinin ve meranın azalmış bulunmuş olmasından mütevellit, zararlarını ifade etmektedirler...”²⁴

İskân ve toprak dağıtım işlerinde en sorunlu yerlerin başında Yozgat ili gelmekteydi. Yozgat ilinin Boğazlıyan ilçe merkezi ve köylerine 1953 yılına kadar toplam 234 Bulgaristan göçmeni yerleştirilmiş, ilçe merkezinde 44 ve köylerde 190 adet olmak üzere iskân edilen göçmenlerin tümüne ev yaptırılmış, aynı vilayetin Çayıralan ilçesi Çat köyünde 100 göçmen evi inşa edilmişti. Fakat Yozgat’a yerleştirilen göçmenlere arazi ihtilafları

²¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 13, Birleşim: 42, 20.02.1952, s.381.

²² Teklifin altında Ahmet Hamdi Başar dışında İstanbul Milletvekili Nihat R. Belger, Balıkesir Milletvekili E.Gürel, Tekirdağ Milletvekili İ.Hakkı Akyüz’ün imzaları vardı. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 17, Birleşim: 4, 14.11.1952, s. 253.

²³ Devlet Bakanı ve İçişleri Bakanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu’nun konuşması için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 13, Birleşim: 46, 24.02.1952, s. 634.

²⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 19, Birleşim: 23, 05.01.1953, s.16.

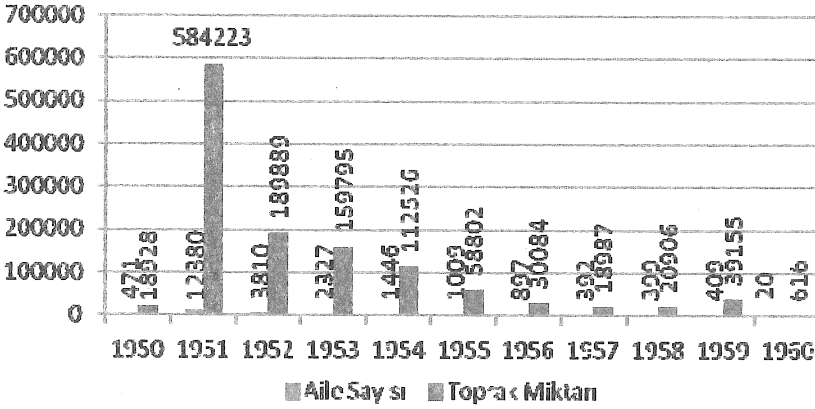
çözülemediği için zirai donatım malzemesi verilememiştir. ²⁵ Yozgat Milletvekili Avni Doğan, bu vilayetin Sorgun ilçesine bağlı bazı köylerinde mahalli iskân komisyonlarının hataları nedeniyle hazine namına tespit, tescil ve göçmenlere tahsis edilen yerli halka ait topraklar hakkında hükümetin almayı düşündüğü tedbirlere dair soru önergesi vermiştir. Soruya Devlet Bakanı Muammer Alakant tarafından verilen cevapta, mahalli komisyonların hatalarından kaynaklanan bu tür şikâyetlerin kendilerine geldiğini ve kasti bir davranış olması halinde durumun mahkemelere intikal edeceğini ve şikâyet mahallerine gönderilen müfettişlerin tetkikleri sonucunda haklı serzenişler tespit etmekle birlikte bazı iddiaların asılsız olduğunu söylemiştir. DP iktidarının bu konudaki tavrını, hükümetin yayınladığı tamimler ortaya koymuştur. Bu tamimlerde köylülerden, Devlet arazisi olsa bile, yetersiz olması halinde yerli halkın elindeki toprağın alınamayacağı bildirilmiştir. ²⁶ 1950-1960 döneminde İskân Kanununa göre hükümet tarafından aile sayısına göre göçmenlere dağıtılan arazi ile ilgili istatistikî bilgiler Grafik 2'de verilmiştir. ²⁷

²⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 19, Birleşim: 29, 19.01.1953, s.286-287.

²⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 19, Birleşim: 29, 19.01.1953, s.271-273.

²⁷ Grafikte verilen rakamlar 1950-60 döneminde Türkiye'ye gelen tüm göçmenleri kapsamaktadır. Grafikteki veriler 1959 ve 1950-62 DİE istatistiklerinden alınmıştır. 1959 İstatistik Yıllığı, s.250; 1960-1962 İstatistik Yıllığı, s.244. 1950-1952 yıllarındaki veriler; 1959 İstatistik Yıllığı ile 1952, 1953 yıllarındaki istatistik yıllıklarındaki rakamlarla örtüşmemektedir. 1952 ve 1953 istatistik yıllıklarına göre 1950 yılında 548 göçmen ailesine 23.466 dönüm arazi dağıtılmıştır. 1952 yılına göre 1951 yılında 10.823 göçmen ailesine 492.343 dönüm, 1953 yılına göre 11.874 göçmen ailesine 539.263 dönüm arazi dağıtılmıştır. Yine 1953 İstatistik Yıllığı verilerinde 1952 yılında 46.354 göçmen ailesine 286.156 dönüm toprak dağıtılmıştır. Bkz. 1952 İstatistik Yıllığı, s.277; 1953 İstatistik Yıllığı, s.252.

Grafik 2: 1950-60 Döneminde Türkiye'ye Gelen Göçmen Ailelere Dağıtılan Arazi Miktarı (Dönüm)

Hükümet toprak dağıtımı konusunda yaşanan sorunlara kesin çözüm için 28.02.1957 tarihinde Çiftçiyi Topraklandırma Nizamnamesi'nin 63.maddesi uygulamaya koymuş ve bu nizamnamenin beşinci bölümünde arazi tahsis edilecekler için sıralama belirlenmiştir. Nizamnameye göre iskânlı göçmenlerden çiftçi olanların, İskân Kanununun hükümlerine göre topraklandırılmaları kararlaştırılmıştır. Toprak komisyonlarınca uygulamaya geçilmeyen bölgelerde göçmenlere verilecek arazinin, yerleşim yerlerinin ihtiyacından fazla olup olmadığı incelenerek dağıtım yapılması öngörülmüştür.²⁸ Ayrıca 1934 yılından itibaren uygulanan İskân Kanununun, yetersiz kaldığı, bütçeye ağır bir yük yüklediği, yerli vatandaşların mağdur edildiği²⁹ gibi gerekçelerle yeni baştan düzenlenmiş ve 29.11.1956 tarihinde yeni bir İskân Kanunu layihasının hazırlanarak 17.06.1957 tarihinde Meclise sunulmuştur. 1934 İskân Kanununa göre göçmenlere bedel talep etmeden ev yapmak, arazi vermek, malzeme temin etmek gibi hizmetler Devletin vazifesi idi. Yeni tasarıya göre ise muhtaç durumda olanlar dışındaki vatandaşlara ev, arazi ve malzeme temini borçlandırılmak suretiyle yapılacaktı. 1934 tarihli

²⁸ T.C.Resmi Gazete, Sayı: 9566, 22.03.1957.

²⁹ Layihanın bu sebeple ilgili gerekçesinde, "Göçmenlerle aynı bir bölgede topraklandırılan yerli vatandaşlara ziraat arazisi borçlanma yolu ile verildiği halde dışarıdan gelen iskânlı göçmenlere gerek toprak ve gerekse ev, arsa gibi gayrimenkullerin tamamen bedelsiz verilmesi içeride çeşitli afetlere maruz vatandaşlara Devletçe yapılan yardımların zararlı olarak cüzi oluşu ve iskânlı göçmenlere tanınan türlü muafiyet ve olanaklar; yerli vatandaşlar arasında hoşnutsuzluk ve eksiklik yaratmakta ve bu sistem tatbikatta müşahade edildiği gibi Devletten bedava bir gayrimenkul elde etmek için bazı kimseleri yolsuz hareketlere de teşvik etmektedir", denilmektedir.

Kanunda yer alan “Türk kültürüne bağlı olmak” ibaresi kaldırılmış fakat yeni tasarıda “göçmenlik” sıfatı sadece Türk soyundan olanlara verilmişti. Layiha ile göçmenlere, yerleştirildikleri bölgelerde üretici durumuna geçmelerini sağlamak amacıyla on yıl süreyle ikamet mecburiyeti getirilmişti. Altıncı maddede belirtilen bu hususa göre on yıl içerisinde buldukları mahallerden ayrılanlar, iskân başta olmak üzere tüm haklarını kaybedeceklerdi.³⁰ Layihanın müzakerelerinde en çok eleştirilen 6ncı madde olmuş ve 04.09.1957 tarihli layiha üzerindeki görüşmelerde, bu madde oya sunulmadan takrirlerle birlikte encümene geri havale edilmişti.³¹

Toprak dağıtımı dışında hükümetin göçmen politikasında en çok eleştirilen uygulaması, göçmen evleri ile ilgili idi. İstanbul basınına da yansıyan bazı göçmen evlerinin barınmak için uygunsuz şartlarda bulduklarına dair iddia ve şikâyetler üzerine hükümet tarafından, Ankara’dan İskân Genel Müdürlüğü Teftiş Heyeti Reisi ve Bayındırlık Bakanlığından bir inşaat mühendisi görevlendirilerek durumu yerinde tetkik için İstanbul’a gönderilmiştir.³² Suiistimal iddialarının özellikle muhalefet tarafından sürekli dile getirildiği, sıkışık bir dönemde acele olarak inşa edilen Rami Göçmen Evleri hakkında hükümet tarafından soruşturma başlatılmış ve bu incelemeler sonucunda ihmaller olduğu tespit edilmişti.³³ Manisa’nın merkezinde ise göçmenler için 140 evin yapılması kararlaştırılarak eksiltmeye çıkartılmış fakat talip çıkmayınca taşeronlar yoluyla evlerin yapımına başlanmış ve taşeronların usulsüz maddi menfaat sağladıkları tespit edilmişti.³⁴

Muhalefet, göçmen evleri ile ilgili eleştirilerini Meclis kürsüsüne taşımıştır. Muhalefetin bu konuda görüşü, bazı göçmen evlerinin perişan vaziyette olduğu, müteahhitlerin bu evlerin yapımında suiistimalleri görüldüğu şeklindedir. İddialara delil olarak da, Hürriyeti Ebediye Tepesinde yapılan ve altı ayda tamamlanması gereken 600 göçmen evinin müteahhide peşin para verilmesine rağmen bir yılda tamamlanamaması, Keşan’da inşa edilen 84 göçmen evinin normal bedeli 1700 lira iken 1800 liraya mal olması gibi örnekler gösterilmiştir.³⁵

Göçmen evleri konusunda hükümete yöneltilen eleştirilerden bir diğeri Ankara’da Yenimahalle yolunda Küçük Evler Mahallesi için inşa edilmiş olmasına rağmen tamamlanan evlerin, asıl sahiplerine değil de Gülveren’de evleri yıkılan vatandaşlara tahsis edilmesi olmuştur. Göçmenler,

³⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Birleşim: 82, 17.06.1957, s.297, 231.

³¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:X, Birleşim: 87, 04.09.1957, s.583.

³² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 17, Birleşim: 4, 14.11.1952, s. 138.

³³ Devlet Bakanı Celal Yardımcı’nın açıklamaları için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 28, Birleşim:47, 22.02.1954, s.635.

³⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 19, Birleşim: 25, 09.01.1953, s.115-116.

³⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 28, Birleşim:47, 22.02.1954, s.635.

Devlet Bakanlığına evlerin kendilerine verilmesi için müracaat etmişler fakat 1959 yılına gelindiğinde göçmen evleri asıl sahiplerine teslim edilmemiştir.³⁶ Yine Ankara Akköprü Varlık mahallesinde 1955 yılında inşaatı tamamlanan 336 göçmen evinin, göçmenlere tahsis edilmemesi muhalefetin tepkisine neden olmuştur. Ankara Milletvekili Selim Soley'in Varlık evlerinin akıbeti ile ilgili sorusuna, İmar ve İskân Vekili Hayrettin Erkmen'in cevabı, bu evlerin Ankara'da meydana gelen selden zarar gören vatandaşlara tahsis edilmek üzere Maliye Vekâletinin emrine verildiği şeklindedir. Erkmen, bu düzenlemeden göçmenlerin zarara uğramadığını ve 1960 yılının yaz aylarında 75 dairesel blok apartmanlardan üçünün tamamlanarak göçmenlere tahsis edileceğini söylemiştir. Bu konuda muhalefetin görüşü göçmenlerin mağdur edildiği, hükümetin görüşü ise evlerin daha acil ihtiyaçlar için kullanıldığı ve bu yapılırken de kimsenin mağduriyetinin söz konusu olmadığı şeklindedir. Nitekim Selim Soley, göçmen evleri konusunda hükümeti "kara tasarrufla (hukuk dışı) bulunmakla" suçlamıştır.³⁷

İskânla ilgili sıkıntılar daha çok kırsal kesimlerdeki yerleşimlerde olmuştur. Buralara mahallelere ekleme yapılarak yerleştirilen göçmenler iklim şartlarına veya yerli halkın baskılarına dayanamayarak kentlerin, İstanbul'da Zeytinburnu ve Ümraniye; Ankara'da Telsizler, Ayaş, Altındağ, Kayaş ilçelerinin; Bursa, Eskişehir ve İzmir gibi illerin, dış mahallelerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Kırsal alanlarda kurulan köylerde bir avlu içine konut ve işletme binaları yapılmış ve imar planı doğrultusunda ortak kullanım alanları belirlenmiş, okul, cami, köy konağı gibi bazı sosyal tesisler de kurulmuştur.³⁸ İstanbul'un Taşlıtarla Senti ve Ankara'nın Varlık Mahallesinde yaptırılan göçmen konutlarında ikamet eden göçmenler ise yerlerinde kalmayı tercih etmişlerdir. Gümüşsuyu ve Taşlıtarla gibi semtlerde Devlet arazisine göçmenler tarafından tapusuz olarak inşaatlar yapılmış, hatta Taşlıtarla'da yerleşen göçmenlerin çoğu inşa ettikleri gecekondularını kiraya vererek gelir elde etmişlerdir. İstanbul ve Bursa'ya yerleştirilen göçmenlerin geneli ise durumlarından memnundu.³⁹

1954 yılına gelindiğinde 1950-1951 göçü ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlere yapılan yardımlar ve iskân işleri ile ilgili gelişmeler şöyledir: 17.427 göçmen ailesine 864.258 dönüm arazi dağıtımı yapılmış, göçmenlere 29.604 ev verilmiş, 22,5 milyon zirai donatım ve işletme kredisi çiftçi göçmenlere ve 981.007 lira kredi de sanatkâr göçmenlere tevzi

³⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Birleşim: 47, 27.02.1959, s.1231.

³⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Birleşim: 33, 05.02.1960, s.549-550.

³⁸ Özgür, a.g.t., s.93.

³⁹ Özgür, a.g.t., s.94.

edilmiştir.⁴⁰ Öte yandan Bulgaristan göçmenleri ile Avrupa kamp mültecilerine tahsis edilmesi için Ankara’da Keçiören’in Aktepe mevkiinde bir alan ayrılmış ve imar planı 10.04.1954 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından onaylanmıştır.⁴¹ 1955 yılına gelindiğinde ise 32.000 göçmen ailesinin evi tamamlanmış⁴², göçmenlerin büyük bir kısmı kendi ihtiyaçlarını görebilecek hale gelmişlerdir. Bu nedenle de Toprak ve İskân Genel Müdürlüğü bütçesinden 150.000 liranın tasarruf edilmesi mümkün olmuştur.⁴³ 12.06.1955 tarihinde Yalova’da inşaatı tamamlanan 80 göçmen evinin tapuları, sahiplerine verilmiştir.⁴⁴

DP İktidarı, göreve başladığı ilk dönemlerde yoğun göç akışı ile karşılaşmış ve göçmen işlerinin daha sistematik yürütülmesi için hükümet mensupları, bir İskân Bakanlığı kurulmasını gündeme getirmişlerdi. O günkü şartlarda bu teşebbüsten vazgeçilmekle birlikte, görevleri arasında “Türkiye’ye gelen veya gelecek olan göçmen veya mültecilerin kanunlara göre iskânını sağlamak”, hükmünün bulunduğu İmar ve İskân Vekâleti 9 Mayıs 1958 tarihinde kurulmuştur.⁴⁵ Kuruluş kanununun 19.maddesi ile de Göçmen iskânı ve topraksız köylüyü topraklandırma görevlerini yapmak üzere Toprak ve İskân Umum Müdürlüğü, İmar ve İskân Vekâletine bağlanmıştır.⁴⁶ Bu Vekâletin kuruluş gerekçesinin ilk paragrafı şöyledir:

“Yurdumuzdaki umumi kalkınmaya muvazi olarak şehir, kasaba ve köylerimizin imar ve ihyası ve mesken ihtiyacının en müsait şartlarla karşılanması imkânlarının tetkik ve tespit edilmesi ve memleket bünyesine uygun bir mesken politikasının sevk ve idaresi ve yapı malzemesi tedarik imkânlarının aranması ve yabancı memleketlerden gelen ve gelecek olan göçmen ve mültecilerle yurt içinde iktisadî ve zirai sebeplerle zaman zaman vuku bulan nüfus akınlarının rasyonel bir surette ve memleket ekonomisine

⁴⁰ Maliye Bakanı Hasan Polatkan, CHP döneminde planlı bir şekilde ele alınmayan göçmen işinin DP iktidarı döneminde sorunsuz halledildiğini belirterek, 1954 yılı başında hükümetin Bulgaristan göçmenlerine yardımları ile geline son durum hakkında 18.02.1954 tarihinde TBMM’de yaptığı konuşmada bu bilgileri vermiştir. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 26, Birleşim:45, 18.02.1954, s.528.

⁴¹ B.C.A., “Kararname”, 030.18.01/ 02.135.40.9, 10.04.1954.

⁴² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:X, Cilt: 5, Birleşim: 42, 18.02.1955, s.134.

⁴³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt: 5, Birleşim: 38, 09.02.1955, s.173.

⁴⁴ Milliyet,13.06.1955, s.1.

⁴⁵ Aslında bu isimde bir bakanlık Lozan Antlaşmasını takiben 13 Ekim 1923 tarihinde mübadeleyi gerçekleştirmek amacıyla teşkil edildi. O dönemde 4 yıl 2 ay görev yaptıktan sonra kaldırılmış ve iskân işleri Dâhiliye Vekâletinin emrine verilmiştir. İskân Umum Müdürlüğü 1945 yılında Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinin, 1950 yılında da Ziraat Vekâletinin bünyesine verilmiştir. 1951 yılında 5841 sayılı kanunla Toprak ve İskân Umum Müdürlüğü kurulmuş önce Başbakanlığa sonra da Devlet Bakanlığına bağlanmıştır. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt: 3, Birleşim, 57, 09.04.1958, s.229.

⁴⁶ T.C. Resmî Gazete, Sayı: 9906, 14.05.1958.

uygun bir şekilde tanzim ve yerleştirilmelerinin sağlanması maksatlarını tahakkuk ettirmek için, imar ve iskân Vekâleti adıyla bir vekâletin kurulması zaruri görülmüştür.”⁴⁷

İmar ve İskân Vekâletinin kuruluşundan sonra Ankara Göçmen Kabul ve Yetiştirme Merkezi ile yine göçmenler için yapılan modern doğrama atölyesinin temeli atılmış ve İmar Bakanı Medeni Berk, göçmenler için Tekirdağ ile İstanbul Tuzla’da yeni binalar yapılacağı sözünü vermiştir. Nitekim bu söz tutulmuş ve İstanbul’da göçmen misafirhanesinin inşaatına başlanmıştır. 1960 yılında hem Ankara’daki Merkez hem de İstanbul’da inşa edilmekte olan misafirhane için 4.500.000 lira ödenek ayrılmıştır.⁴⁸ Hükümet, gelecek olan göçmenlerin sosyal ve kültürel olarak Türkiye’ye uyum sorunu yaşamamaları için önce eğitimden geçirilmeleri amacı ile Ankara dışında Tekirdağ ve İstanbul Tuzla’da göçmen kabul ve yetiştirme evleri açılmasını planlamıştı.⁴⁹

Göçmenlere iskân dışında sosyal ve kültürel yardımlar yapılmıştır. Buna göre Devlet parasız ve yatılı okullarında okuyacak öğrencilerin dörtte birinin Bulgaristan göçmenlerinin çocuklarından alınması kararlaştırılmıştır.⁵⁰ Göçmenlerin intibakını sağlamak için Türkiye’de kurslar açılmış, Göçmenlerin topluca iskân edildikleri köylerde ilkokulla birlikte, göçmen ve yerli çocukların o bölgenin icap ettirdiği sanatları öğrenmeleri için, birer yetiştirme binası yapılmıştır.⁵¹ Göçmenler devlet hastanelerinde tedavi edilmişler, hastane bulunmayan yerlerde ise hükümet tarafından göçmenlere ilaç yardımı yapılmıştır.⁵² Göçmenler verem taramasından geçirilmiş ve yapılan tarama sonucunda göçmenlerin % 1.56’sının faal veremli olduğu tespit edilerek, bunlar sağlık müesseselerinde tedavi altına alınmışlardır.⁵³

1959 yılına gelindiğinde İmar Vekili Medeni Berk’in verdiği bilgiye göre göçmen durumu ile ilgili gelinen son durum şöyledir: Bulgaristan göçmenleri dışında 1950’den sonra 19 bin aile diğer memleketlerden Türkiye’ye göçmen olarak gelmiş ve böylece toplam göçmen sayısı 226.590’ı bulmuştur. Bunlardan 156 bini iskânli geri kalanı ise serbest göçmendir. 1959

⁴⁷ T.C. Başvekâlet Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi, Sayı: 71-669/299, 03.02.1958; TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt: 3, Birleşim: 56, 07.04.1958, s.88.

⁴⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt: 12, Birleşim: 41, 19.02.1960, s.471.

⁴⁹ Zafer, 31 Temmuz 1958, s.1.

⁵⁰ Buna göre Devlet parasız ve yatılı okullarında okuyacak öğrencilerin dörtte birinin Bulgaristan göçmenlerinin çocuklarından alınması kararlaştırılmıştır. T.C. Resmi Gazete, Sayı: 8048, 1 Mart 1952, s. 2914. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt: 5, Birleşim: 53, 27.02.1951, s.1106.

⁵¹ Özgür, a.g.t., s. 114.

⁵² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt: 5, Birleşim: 42, 18.02.1955, s.134.

⁵³ 1951 yılında Edirne’de 19.804 göçmen verem taramasından geçirilmiştir. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Birleşim: 82, 14.05.1953, s.257.

yılı Şubat ayına kadar 34 bin aile iskân edilmiştir. Geriye kalan 2106 ailenin iskânının 1959 yılı içerisinde tamamlanması planlanmaktadır.⁵⁴ Göçmenlerden 1/3'ü köylerde, 2/3'ü şehirlerde barındırılmışlardır.⁵⁵ 1960 yılı bütçesine, 1957 yılında inşaatına başlanan 190 ve 1958 yılında 468 göçmen evi, Tuzla ve Ankara Akköprü'de göçmenler için inşaatına başlanan iki misafirhane için toplam 2.017.000 lira ödenek teklif edilmiştir.⁵⁶ 1960 yılında hükümet, henüz iskânı tamamlanmamış göçmenler için 814 adet daha ev yaptırmayı programına almış ve bu evlerin inşası için 4.484.000 lira ödenek ayırmıştır.⁵⁷

1. Bulgaristan Göçmenlerin Anıları, Mektupları, Sıkıntıları ve Talepleri

Bulgaristan'dan yoğun göçlerin başladığı ilk dönemlerde, Türkiye'ye gelen göçmenler yaşadıkları sıkıntılı günleri ve ilk izlenimlerini kendileri ile yapılan görüşmelerde dile getirmişlerdi. Mahmut Necmettin Deliorman, 1950 yılının Ekim ayında Milliyet Gazetesi adına Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin durumunu yerinde incelemek için Demirkapı'da misafirhanede göçmenlerle görüşmeler yapmış ve göçmenlerin durumlarını yerlerinde tetkik ederek gazete sütunlarında okuyucularıyla paylaşmıştı. Göçmenlerin yaşam şartlarıyla ilgili ilk izlenimleri olumsuzdur:

“...dış kapılarına kadar dolup taşan misafirhanede pis haşarat içinde sabahlara kadar gözlerine uyku girmemiş göçmen kardeşlerimizi çok yorgun ve üzgün buldum... Bu temiz Türkleri misafirhanedeki bitler yormuş ve tiksindirmiş... Misafirhaneden eşya vagonlarının olduğu yere doğru yürüdük. Orada küme küme olmuş bazıları Bulgar vagonlarından eşya indiren bazıları ise indirilmiş eşyaların üzerine bağdaş kurmuş bekleyen büyük bir kalabalıkla karşılaştık. Bir aile, iki sandığın ucuna bir kilim iliştiirmiş ve burasını bir çadır haline koymuştu. Bu çadırın altına biz de sokulduk...”⁵⁸

Necmettin Deliorman, izlenimlerini aktardıktan sonra, göçmenlerin bazılarına “kaç hane geldiniz, hangi köylerdensiniz, nerelisiniz ve nereye gideceksiniz?” gibi sorular yöneltmiştir. Eğridere'li olduğunu ve orada marangozluk yaptığını söyleyen bir göçmen “...gelmeyen kalmayacak. Komünistler hepimizi kovuyorlar. On gün izin veriyorlar, istersen gelme haddine mi düşmüş” diyor ve şöyle devam ediyordu: “...Kimimiz Bursa'ya kimimiz Akhisar'a gidiyoruz... Ben Eğridere'nin içindenim ama Rodopski, Koçarlar, Develer, Alfatlı, Terzi, Cigalar, Çam, Elmalı, Akpınar'dan 25 hane

⁵⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Birleşim: 47, 27.02.1959, s.1218.

⁵⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Birleşim: 47, 27.02.1959, s.1231.

⁵⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt: 2, Birleşim: 40, 19.02.1960, s.116.

⁵⁷ Bu evlerin 614'ü şehir tipi, 200'ü köy tipi yaptırılacaktı. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt: 2, Birleşim: 40, 19.02.1960, s.342.

⁵⁸ Milliyet, 08.10.1950, s.1, 5.

ilk parti birlikte geldik, ötekiler de yoldadır.”⁵⁹ Şumnu Kazası Saltıkrarlı bir başka göçmen, “Şumnudan Hancı ve Muallim Mıtuşoğlu Ali ne oldu?” sorusuna, “Yoldadır. Amma fabrikatör Tokalıoğlu Mustafa Efendi hapiste ve çok zordadır. Hayatından ümit yoktur. Biz her şeyimizi yüzüstü bıraktık” diye cevap verdikten sonra, Bozüyük kazasının Oklubal köyüne hemşerilerinin yanına giderek kışı geçireceklerini ve sonrasında yerleşmeye çalışacaklarını söylemiştir.⁶⁰

Bulgar Hükümeti, madeni ve değerli eşyaların sınırları dışına çıkartılmasına izin vermediği için serbest göçmen olarak gelenlerin ellerinde sadece yorgan ve birkaç parça eşyaları bulunmakta ve Bulgaristan’da sattıkları menkullerden elde ettikleri paralar ise sınırda Bulgar yetkililerce göçmenlerin ellerinden alınmaktaydı. Tamamen yoksul bir halde Türk sınırına gelen göçmenler, Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra yaşadıkları zorlukları dile getirmişlerdir. 1950 yılının Ağustos ayında Bulgaristan’dan Türkiye’ye ailesi ile birlikte göç eden Filibeli Hasan’ın anlattıkları:

“...Bulgar zulmü son zamanlarda tahammül edilemez bir hal aldı. Can, mal, ırz ve mal emniyeti diye bir şey kalmadı. Mal alamazsın, mal satamazsın. Vergiler çok ağır, bunlar yetmiyormuş gibi Türkçe konuşmak da bir suç teşkil ediyor. Hiçbir suçun yokken evinden çağrılıp, günlerce dövülmek, hapse atılmak her gün olan şeylerdir. Evimizi tarlamızı bırakarak Anavatana göç etmekten başka çıkar yol yoktu...”.

Filibeli Hasan birçok mahrumiyeti göze alarak Türkiye’ye geldiklerini ve bu günü gösterdiği için Allah’a şükrettiklerini de sözlerine eklemiştir. “Ne söylesem nasıl anlatsam” diye sözlerine başlayan bir başka göçmen “...Bir zamanlar güllük gülistanlık olan Türk köylerinde... kan akıyor, herkes kan ağlıyor. Biz kurtulduk Allah orada kalan dindaşlarımıza yardım etsin” diyordu.⁶¹ Aslında sözcükler ve ifadeler farklı da olsa söylemlerden çıkartılacak anlamlar, acılar ve duyulan şükranlar tüm göçmenlerin ortak dili olmuştur.

1950 yılının Ekim ayına gelindiğinde Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden göçmenlerin çoğunluğunu Tuna boyundan gelenler oluştururken, Deliorman ve Razgrat havalisinden gelenler oldukça azdı. Gelenlerin anlattıklarına göre Bulgaristan’da zengin olan Hacı Mıtuşoğlu Ali, Hamamcı Hasan gibi zengin Şumnu Türkleri, perişan ve meteliksiz bir halde Edirne’ye ulaşmaya çalışmaktaydılar. Bulgar Hükümeti, tehcir edeceği Türklere on beş gün içerisinde hazırlanıp, on altıncı gün pasaportlarını almalarını ve derhal

⁵⁹ Milliyet, 08.10.1950, s.5.

⁶⁰ Milliyet, 08.10.1950, s.5.

⁶¹ Milliyet, 25.08.1950, s.5.

harekete hazır olmalarını emretmişti. Eğer bu emir yerine getirilmezse meçhul semtlere sürgün edilecekleri Türklere bildirilmişti. Emri alan Türkler, tarlalarını, hayvanlarını, mülklerini birilerine aceleyle devredip Türk sınırına doğru harekete geçmişlerdi.⁶²

02.12.1950 tarihinde Türk-Bulgar sınırı tekrar açıldıktan sonra Edirne'ye gelen Bulgaristan göçmenlerinden Daridere kazasından Ömer Süleyman, Bulgaristan'da ticaretle uğraştığını, maddi durumunun oldukça iyi olduğunu ve Bulgar Hükümetinin, sahip olduğu mağazayı zapt ettiğini söyleyerek sözlerine başlamıştı. Ömer Süleyman, Bulgaristan'da yapılan 1949 seçimlerinde muhalefet partisi tarafından aday gösterilmiş ve seçilmişti. Fakat komünistler tarafından oy pusulaları yakılınca, Ömer Süleyman itiraz hakkını kullanmak isteyince vatana ihanet suçundan mahkemeye verilmiş ve ailesi ile birlikte bir buçuk yıl sürgün cezasına çarptırılmıştı. Sürgüne gönderildiği yer siyasi mahkûmların tutulduğu Tuna üzerinde Persino adası idi. Burada kendisi ile birlikte birçok Türk'ün mahkûm olduğunu belirten Ömer Süleyman, günlük olarak kendilerine sadece 300 gramlık kara ekmek verildiğini ve türlü eziyetlere maruz kaldıklarını ve ilk fırsatta Türkiye'ye göçmek için müracaatta bulduklarını söylemiştir. 25 yaşında genç bir Bulgaristan göçmeni olan ve uzun uğraşlardan sonra Türkiye'ye kavuşmanın huzurunu yaşadığını ifade eden Eyüp Süleyman ise Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelebilmek için varını yoğunu satmak zorunda kaldığını söylüyordu:

“Bulgaristan'da beni askere aldılar ve katiyen askerlik yaptırmadılar. Biz Türkleri işçi taburlarında çalıştırıyorlardı. İşimiz kanal açmak, yol temizlemektir. Çok fena bakılıyorduk, mütemediyen çalışıyor, pek az yiyecek alıyorduk. Türkiye'ye gelebilmek için müracaat ettim, bana bunun ancak 50.000 leva mukabili mümkün olacağını söylediler. Bütün varımı yoğumu satarak bu parayı temin ettim. Bizi Svilingrada gönderdiler ve günlerce orda kaldım. Orada bize yiyecek vermiyorlardı...6 yaşında çocuğumun karnını doyurabilmek için yakın köylerden dilenmek zorunda kaldım...”⁶³

Göçmenler, Türkiye'ye giriş yapmadan önce Bulgar Hükümeti tarafından, Bulgar durağı olan Mustafapaşa istasyonunda bekletilmekteydiler. Buradaki hayat şartları ise göçmenler için tam anlamıyla bir çileydi. Göçmenlerin anlattıklarına göre; göçmenleri Türkiye'ye götürecektir olan tren Mustafapaşa istasyonunda 20 dakika bile beklemeden hemen hareket etmekte, göçmenlerin beraberlerinde taşıyabildikleri eşyaları ve aile efratları ile 24 saatlik bir beklemenin ardından on binlerce göçmenle dolu olan karantina meydanında zor şartlarda hayatta kalmaya çalışmaktaydılar. Bu meydana, sıra beklemek ve ayakta duramayanların üzerinden atlamak suretiyle bir köşeden

⁶² Milliyet, 06.10.1950, s.5.

⁶³ Milliyet, 21.12.1950, s.4.

diğerine geçebilmek mümkün olabiliyordu. Beraberlerinde getirebildikleri nafakalar, bir-iki gün içerisinde tükenmekte ve 10-15 gün bekledikleri istasyonda geri kalan zamanı aç ve sefil halde geçirmekteydiler. İstasyonda göçmenlerin barındırıldığı karantina binası, bakımsızlık yüzünden harap bir halde bulunmaktaydı. Almanlar tarafından Umumi Harp yıllarında inşa edilen bu binanın arka tarafında hayvan ağılı olarak inşa edilmiş birkaç dam altı vardı ve bunlarda cam, pencere, kapı, baca mevcut değildi. İşte Bulgaristan göçmenleri, Türkiye'ye gelmeden önce ortalama 10-15 gün bu şartlarda yaşam savaşı vermekteydiler.⁶⁴

1951 yılının ortalarında Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin anlattıklarına göre Bulgar Hükümeti Türkiye'ye göçmek için pasaport almak isteyen Türklerden, Kore komünistlerine yardım amacı ile para almaktaydı. Belirlenen meblağı veremeyenlerin de pasaport muameleleri yapılmamaktaydı.⁶⁵

1951 yılı Bulgaristan göçmenlerinden olup ailesi ile birlikte Kırşehir'in Avanos kazasına bağlı bir köye yerleştirilen Basri Seyyar, kendilerini göçe zorlayan nedenleri ve Türkiye'ye geldikten sonra yaşadıklarını, 18.08.2012 tarihinde kendisiyle yaptığımız görüşmede o günlerin hissiyatı ile bize anlattı. Bulgaristan'ın Şumnu ili Omurtak kazası Obitel köyünden olan, 1940 doğumlu Seyyar, henüz 11 yaşında bir çocuk olarak bu göçün çilesini ailesiyle birlikte yaşamıştı. Görüşmede Seyyar, Türkiye'ye göç etmeden önce Bulgaristan'da çiftçilik yaptıklarını ve yaklaşık 100 dönüm tarla ve bahçeleri ile büyük ve küçükbaş hayvanları ve evleri olduğunu söyledi. Bulgaristan'dan göç etme nedenlerinin ne olduğuna dair sorumuza aldığımız yanıt, "Arazimiz ve mallarımızın bedeli ödenmeden alınacağı ve kooperatifleştirileceği, köyümüzün Bulgarlaştırılıp asimile olacağımız endişesiyle göç ettik" oldu. Basri Seyyar, göç kararı ve Türkiye'ye gelene kadar yaşadıkları sıkıntıları anlatırken Bulgarların vize işlemlerini bilerek ağırlaştırdıklarını söyledi:

"...Türkiye'deki akrabalarımızla irtibata geçerek, göç etmek için Türkiye'den istek davetiyesi talep ettik. Bulgarlar birçok zorluk çıkarttı. Mallarımızı ve hayvanlarımızı yok pahasına sattık, askerlik çağına gelmiş erkek çocuklara para ödedik. Aldığımız para Türkiye'ye gelmeden bitti. Vize sorunu yaşadık, Bulgarlar işlemleri bilerek ağırlaştırdılar..."

Basri Seyyar ve ailesi yaşadıkları tüm zorluktan sonra nihayet 1951 yılının bahar aylarında Türkiye'ye gelmişlerdi. Edirne'de bir süre misafirhanede kalmışlar ve buradan trene bindirilerek iskân yerleri olan

⁶⁴ Milliyet, 10.03.1951, s.3.

⁶⁵ Buna göre göçmenlerin, Kore komünistleri yardım bürosuna 2500 Rusti Pamentik ve dairesine de 1500 leva vermeleri gerekiyordu. Milliyet, 19.05.1951, s.3.

Kırşehir'e gönderilmişlerdi. Seyyar'ın anlattıklarına göre; yerleştirildikleri mıntıkada göçmenlere iskân hakkı ile birlikte kişi başı onar dönüm arazi ve her aileye birer ev yeri verilmişti. Fakat Seyyar ve ailesi göçmen evlerinden yararlanamamış ve okullar tatil olduğu için bir süre köy ilkokulunda kalmışlardı yani onlar için yaşam koşulları zordu. Bunun dışında adaptasyon sorunu yaşamışlardı örneğin okula giden öğrenciler Türkiye'de bir yıl geriden okullarına devam etmişlerdi.⁶⁶

Yine 1951 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerden Mümin Şeremetli'nin oğlu "Mümin Şeremetli" ile yaptığımız görüşmede, babasından aktardıkları çerçevesinde, Bulgaristan'daki yaşamları, Türkiye'ye göç ve Türkiye'de yeni hayatlarına intibakları ile ilgili bilgiler edindik. Babası Mümin Şeremetli 1939 Kırcaali Şeremetli köyü doğumlu idi ve ailesi ile 1951 yılında Türkiye'ye zorunlu göç ederek Adapazarı'na yerleştirilmişlerdi. Görüşmemizde göç nedenlerinin, camilerin Bulgar kışmaları haline getirilmesi, ibadetlerine engel çıkartılması, karne uygulaması ve Bulgar Hükümetinin baskıları olduğunu ifade eden Şeremetli, Türkiye'nin Bulgaristan'daki Türkleri yalnız bırakmadığını söyledi. Menderes'in daveti üzerine iskânlı göçmen olarak Edirne'ye kadar at arabalarıyla ulaştıklarını ve Türkiye'ye geldiklerinde Bulgaristan'da yaptıkları çiftçilik mesleklerine uygun olarak Adapazarı'ndan kendilerine hiçbir karşılık alınmadan hükümet tarafından tarla ve ev verildiğini söyledi. Adapazarı'na geldiklerinde Devletin valisi ve diğer idarecilerinin kendileri ile alakadar olmuşlar ve daha sonra Gaziosmanpaşa'ya gelip yerleşmişlerdi. Göçün en ağır sonuçlarından birisi de yerlerinde kalanlarla gidenlerin irtibatlarının kesilmesidir. Tıpkı Şeremetli ailesinin bugün Bulgaristan'da tanımadıkları fakat 1951 yılında göç ederken orada kaldıklarını yani varlıklarını bildikleri çok sayıda akrabaları ile irtibatlarının kesilmesi gibi.⁶⁷

Türkiye'de yeni bir hayata başlayan göçmenler, Başbakan Adnan Menderes'e yazdıkları mektuplarında bu yeni hayatta dair beklentilerini ve hislerini dile getirmişlerdir. Bunlardan birisi yedi hane adına "Orhangazi yeni göçmenleri" imzası ile Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen 23.01.1951 tarihli bir teşekkür mektubudur. Mektupta Türkiye'ye geldikleri andan itibaren idarenin kendilerine gösterdiği ilgiden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir:

⁶⁶ Basri Seyyar, yaptığımız görüşmede 27 Mayıs darbesinin kendilerinin durumlarında bir değişiklik meydana getirmediklerini söyledi. 1951 yılı Bulgaristan göçmenlerinden Basri Seyyar ile 18.08.2012 tarihinde yapılan görüşme.

⁶⁷ 1939 doğumlu Bulgaristan göçmeni Mümin Şeremetli'nin oğlu Mümin Şeremetli ile 18.08.2012 tarihinde yaptığımız görüşme.

“...Bulgaristan göçmenlerinden yedi hane Orhangazi kasabasına sevk edildik. Buraya geldiğimiz vakit derhal kaymakama müracaat ettik, derhal yardımımıza koşular. Ev bulup bizi yerleştirdiler ondan sonra yiyecek maddelerimizi temin ettiler. Ve de aynı şekilde devam ediyorlar.”

Devamında kısa süredir Orhangazi’de bulunmalarına rağmen, yabancılık hissetmediklerini belirtmişlerdir: “...Biz Orhangazi’ye yeni gelen göçmenler cümlemiz o kadar büyük sevinçlere gark olduk ki hiç dil ve kalem ile anlatamayız. Biz zannettik ki her zaman burada oturuyormuşuz. Biz hiç muhacirlik görmedik diye bizim çocuklarımız buranın yerlisi gibi geziyorlar.” Mektubun sonunda hükümetin gösterdiği alakadan duyulan memnuniyet, heyecanlı bir üslupla sözcüklere dökülmüştür:

“Yaşasın var olsun Türkiye Hükümetimiz! Yaşasın Cumhurbaşkanımız Celal Bayar! Yaşasın İçişleri Bakanımız Halil Özyörük! Yaşasın ve Varolsun TBMM Başkanı ve Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Derneği Başkanı Refik Koraltan! Kahrolsun bize eziyet eden Bulgar Hükümetine...”⁶⁸

Kırşehir’de iskân edilen Bulgaristan göçmenleri adına Ahmedoğlu İbrahim Önder tarafından TBMM’ye gönderilen telgrafta, teslim aldıkları tarlalarında mesut ve hür olarak yaşadıkları ve kendilerine tahsis edilen evlere yerleşerek tapularını aldıkları belirtilerek, şükran duyguları dile getirilmiştir.⁶⁹

1951 yılının ilk günlerinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar, İstanbul’daki göçmen evlerinde incelemelerde bulunmuş ve Sirkeci Misafirhanesini ziyaret etmişti. Bu ziyaret esnasında göçmenler, Cumhurbaşkanına hislerini açıklama fırsatını buldular. Bunlardan birisi olan Mustafa Çalışkan, Cumhurbaşkanının yanına gelerek, hükümete minnettarlığını iletmış ve halen Türkiye’ye gelemeyen göçmenlere yardım edilmesi için ricacı olmuştur:

“...Bizi kurtardınız. hükümete minnettarız. Artık yurdumuza avdet ettik ve burada kardeşlerimizin arasında yaşıyoruz. Mustafapaşa’da daha 13-15 bin kişilik göçmen kafilesi bekliyor, onlar aç ve sefil bir halde samanlıklarda yatıyorlar. Tek ümitleri bizim gibi anayurda gelmektir. Dün misafirhanede toplandık. Hep beraber vatan ve millet için çalışmaya yemin ettik. Orada zorla kanallarda çalıştırılıyorduk. Burada kendi isteğimizle canımız pahasına da olsa bütün enerjimizle çalışmaya ahdedtik...”

⁶⁸ Mektubun altında Ahmet Oğlu Mehmet Başaran, Ömer Oğlu Tahir Suat, Selim Sevinç, Musa Bozdağlı isimleri yer almaktadır. B.C.A., 030.01/ 18.103.36, 26.03.1951.

⁶⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Birleşim: 22, 26.12.1951.

Bu sözlerden etkilenen Celal Bayar'ın Mustafa Çalışkan'a cevabı, "merak etme evladım. Bunların hepsi halledilecek, çalışmalarımız zaten bunun içindir" şeklinde olmuştur.⁷⁰

Bulgaristan'dan Kırklareli'ne toplu olarak ilk göçmen kafilesi 1951 yılının Ocak ayında gelmişti. Kafile, Göçmen ve Mültecilere Yardım Derneği ile vatandaşlar tarafından davul ve zurnalarla, sevgi tezahüratları eşliğinde karşılanan göçmenler arasında bulunan Bulgaristan'ın Mestanlı kazasının Maçıklar köyü öğretmeni Salih Mehmet Tekin, halka şükran duygularını içeren bir konuşma yapmıştır: "Sayın Kırklarelililer, biz Bulgaristan Türklerini komünizmin gaddar pençesinden kurtaran hükümetimize ve Kırklarelililere kabile adına teşekkür ederim. Bugünkü Türk kanunlarına rejimine muti olacağımıza and içeriz. Yaşasın Cumhurbaşkanımız Celal Bayar, yaşasın Türk milleti." Bu göçmen kafilesi Pınarhisar ve Kaynarca'ya yerleştirilmiştir.⁷¹

Türkiye'de ikamet ettirilen Bulgaristan göçmenlerinden hayatlarını zor şartlarda sürdürenlerin iş arayanların ve ihtiyaçları olanların, Başbakan Adnan Menderes'ten yazılı olarak yardım talepleri olmuştur. Bunlardan Eyüp ilçesine bağlı Rami nahiyesinin Arnavut köyüne yerleştirilen Hacı Hasan Haşim Yılmaz, Başbakan Adnan Menderes'e hitaben yazdığı 13.08.1953 tarihli mektubunda, Bulgaristan'da Müslüman cemaatine 32 yıl müftülük yaptığını belirterek, kendisine maaş bağlanmasını talep etmiştir.⁷² 70 yaşında ve sakat olduğunu belirten Haşim Yılmaz'ın mektubuna, Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan bilgi alındıktan sonra 29.08.1953 tarihinde olumsuz cevap verilmiştir.⁷³

Yine 1951 yılında Türkiye'ye göç eden Bulgaristan göçmenlerinden olup İzmir'in Boz köyüne ailesi ile birlikte ikamet ettirilen Fatma Hatipoğlu da zor şartlarda hayatını sürdürmeye çalışan göçmenlerdendi. Fatma Hatipoğlu, 09.04.1955 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'e gönderdiği mektupta çaresizliğini ve olumsuz hayat şartları ile mücadelesini belirttiikten sonra kızının evlenmesi için Başbakandan yardım talep ediyordu

"...evlatlarımız tahsilsiz biz ise parasızlıktan perişanlık içinde kıvrılmaktayız... Kızımın evlenmesi hususunda yardımlarımıza iltica etmiş bulunuyorum... Hal böyle iken hiçbir yerden geliri olmayan bizlere yardım sağlanması hususunda alakalılarına dileğimin havalesini ve bu suretle bu evlenme saadetini yardımlarınızın esirgenmemesini bilhassa rica ederim."⁷⁴

⁷⁰ Milliyet, 05.01.1951, s.5.

⁷¹ Milliyet, 25.01.1951, s.2.

⁷² B.C.A., 030.01/ 18.105.9, 13.08.1953.

⁷³ B.C.A., 030.01/ 18.105.9, 13.08.1953.

⁷⁴ B.C.A., 030.01/ 19.108.4, 09.04.1955.

1951 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerden Şerif Erdoğan'ın sıkıntısı işsizlikti. Ortaokul mezunu olan fakat Türk Maarif Vekâletince bu derecesi kabul görmeyen Şerif Erdoğan, Türkiye'ye yerleştikten sonra yaptığı iş başvurularından olumlu sonuç alamamış ve çare olarak 14.09.1956 tarihinde yazdığı bir mektupla Başbakan Adnan Menderes'ten yardım istemiştir.⁷⁵

Bulgaristan göçmenlerinden Cemile Sönmez'in hükümetten talebi ise kendisine yerleşebileceği bir yer verilmesiydi. 31.04.1958 tarihli dilekçesinde Cemile Sönmez, eşinin vefatı sonrası perişan bir durumda kaldıklarını belirterek bir an önce iskânının sağlanmasını istiyordu. Başvekâlet tarafından Cemile Sönmez hakkında bir araştırma yapılması ve ihtiyaçlı olmasının tespiti halinde boş göçmen evlerinin bulunduğu Uşak, Manisa illeri ile Salihli kasabasında bir ev tahsis edilmesine karar verilmiştir.⁷⁶

1952 yılında Türk vatandaşlığına alınarak Bursa'ya yerleştirilen Bulgaristan göçmenlerinden Zehra Işık'ın farklı bir durumu vardı. Zehra Işık'ın oğlu Nafiz Sezer, Türkiye'nin Milli Emniyeti hesabına yurt hizmetinde çalışırken Bulgarlar tarafından yakalanmış ve 12 yıl hapis cezasına çarptırılmıştı. Fakat hapis hanede Bulgarların yaptığı işkencelere dayanamayan Sezer, verem hastalığına yakalanarak hayatını kaybetmişti. Işık, bir dilekçe ile hükümete müracaat ederek kendisine bir ev tahsis edilmesini ve oğlunun ödenmeyen maaşlarının verilmesini istemişti. Işık hakkında yapılan soruşturma, beyanlarının doğruluğunu ortaya çıkartmış ve oğlunun birikmiş maaşlarının verilmesi mümkün görülmemişince de Zehra Işık'a vatan hizmeti tertibinden maaş bağlanması için 05.03.1953 tarihinde bir kanun layihası çıkartılmıştır.⁷⁷ Bu Layiha hakkında 18.04.1953 tarihinde Maliye⁷⁸ ve 07.12.1953 tarihinde Bütçe Komisyonlarının olumlu raporları yayınlanmıştır.⁷⁹

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenler arasında, dönemin sakıncalı ideolojisi olarak görülen komünizme mensup olanlar bulunmaktaydı. Bunlardan birisi bir lastik fabrikasında işçi olarak çalışan Salih Yılmaz'dı. Fabrikada işçiler arasında komünizm propagandası yapan Yılmaz, aynı fabrikada çalışan başka bir işçi tarafından Emniyete bildirilmiş ve 3.Ağır Ceza Yargıçlığı tarafından 27.12.1952 tarihinde beş yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştı.⁸⁰ Yine Haydarpaşa Tamir Atölyesinde çalışan Bulgaristan

⁷⁵ B.C.A., 030.01/ 20.115.2, 14.09.1956.

⁷⁶ B.C.A., 030.01/ 100.616.8, 30.04.1958; B.C.A., 030.01/ 100.616.8, 09.05.1958.

⁷⁷ Layiha İşçileri Vekâleti tarafından hazırlanarak TBMM'ye sunulmuştur. T. C. Başvekâlet Muamelât Umum Müdürlüğü Tetkik Müdürlüğü, Sayı: 71-2506/ 6-991, 05.03.1953.

⁷⁸ TBMM Maliye Komisyonu, Esas No: 1/579, Karar No: 55, 18.04.1953.

⁷⁹ TBMM Bütçe Komisyonu, Esas No: 1/579, Karar No: 21, 07.12.1953.

⁸⁰ Milliyet, 28.12.1952, s.2.

göçmenlerinden Hüseyin Kuru, iş arkadaşlarından ikisine para vermek suretiyle tren vagonlarına orak-çekiç sembolü çizdirmiş fakat üçü de yakalanarak adliyeye sevk edilmişlerdi.⁸¹ 1956 yılının Mayıs ayında da para karşılığında Bulgaristan'a 500 kişiyi kaçırarak ve komünizmi benimsedikleri belirtilen üç Bulgaristan göçmeni Salih Kurtuldu, İlyas ve İsmail Duru yakalanmışlardır.⁸² 1950-1960 döneminde Bulgaristan'dan göçmenlerinin işledikleri dikkat çekici suçlardan birisi de beş kişinin, 1955 yılının Mart ayında Eskişehir'in Ümraniye köyünde demiryolunda sabotaj düzenlemeleridir. Fakat demiryolu bekçisinin durumu fark etmesi üzerine bu sabotaj gerçekleştirilememiş ve suçlular yakalanmışlardır.⁸³

SONUÇ

20 Kasım 1951 tarihinde Bulgaristan'ın Türkiye sınırını kapatmasının ardından, Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçler durmuş, fakat çok az sayıda olmakla birlikte 1952-1960 yılları arasında kaçak yollardan gelenler olmuştur. 1950-1951 göçü ile maddi varlıklarını Bulgaristan'da bırakarak Türkiye'ye gelen göçmenlerin çoğu, Türk hükümetinin ve halkının desteği ile yeni hayatlarına kısa zamanda adapte olmuşlardır. Göçmenler için merkez dışında illerde yardım komisyonları oluşturulmuş, evler inşa edilmiş, toprak dağıtılmış, kredi başta olmak üzere birçok imkân sağlanmıştır. Devlet bütçesi dışında, göçmenlerin barındırılması ve iskânlarının sağlanmasında kullanılmak üzere dış ülkelerden ve yurt içinden yardımlar toplanmıştır. Bu dönemde hükümet, göçmenleri milli servete katkı sağlayacak yararlı unsurlar olarak değerlendirmiş ve sadece göç döneminde değil DP iktidarının darbe ile sona erdirildiği 27 Mayıs 1960 tarihine kadar göçmenlere desteğini sürdürmüştür. Bunun sonucunda Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1950-1951 yıllarında gelen göçmenler arasında büyük sanayi ve ticari müesseselerin başına geçerek zenginleşenler bile olmuştur.⁸⁴

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenler, genel olarak yeni hayatlarından veya Türkiye'de kendilerine sağlanan imkânlardan memnun kalmışlardır. Fakat tüm göçmenler için aynı şeyleri söylemek güçtür. İşsizler, aç kalanlar, toprak alamayanlar, iklim koşullarına adapte olamayanlar, mesleklerine uygun yerlere yerleştirilmeyenler vb.. durumda olan göçmenler vardı ve bunlar yetkili mercilere dilekçelerle başvurup hükümetten yardım talep ediyorlardı.

⁸¹ Hüseyin Kuru, daha önce de Kırklareli'nde olumsuz propaganda yapmaktan tutuklanmıştı. Milliyet, 10.08.1955, s.1.

⁸² Milliyet, 27.05.1956, s.1.

⁸³ Milliyet, 01.04.1955, s.1.

⁸⁴ Devlet Bakanı Osman Kapanı'nın 21.02.1955 tarihli TBMM konuşması için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Birleşim: 45, 21.02.1955, s.459.

Muhalefetin, göçmen politikası ile ilgili hükümete yönelttiği eleştirilerin başında göçmen evleri gelmekteydi. Bu evlerin dağıtımında aksaklıklar yaşandığı, yapılan uygulamalarla göçmenlerin mağdur edildiği, bazı yerlerde inşa edilen evlerde kalitesiz inşaat malzemesinin kullanıldığı ve yerli halkın bu evlerin inşasında zorla çalıştırıldıklarına dair iddialar, muhalefet milletvekilleri tarafından sık sık gündeme getirilmekteydi. Diğer eleştiriler ise Arazi dağıtımında ihtiyacı olduğu halde yerli halkın elindeki toprakların alınarak göçmenlere tahsis edildiği, göçmenlerin yükünün köylüye yüklendiği ve hükümetin mesleklerine göre iskân politikasına rağmen işçi olanlara toprak verildiği ve çiftçi olanlar arasında şehirlere yerleştirilenler bulunduğu idi.⁸⁵

Tüm eleştirilere ve aksaklıklara rağmen Demokrat Parti iktidarının gerek göç döneminde gerekse sonraki yıllarda, istatistiksel veriler ve göçmenlerin beyanatları göz önünde bulundurulduğunda, bu büyük göç yükünde ve göçmen meselesinde başarılı bir sınav verdiği kanaatindeyiz. Şöyle ki 1950-1960 sadece Bulgaristan'dan değil Türkistan'dan, Suriye'den ve 1957 yılında Garbi Trakya'dan da Türkiye'ye göçler olmuş⁸⁶ve 1950-1960 döneminde Türkiye'ye 38.723 iskânlı ve 42.279 serbest göçmen ailesi gelmiştir. İskânlı göçmenlerden 35.139 aileye; 12.412'si şehirlerde, 22.720'si köylerde olmak üzere toplam 35.132 ev yaptırılmış, 37.027 ailenin iskânı sağlanmış ve göçmenlerin yerleştirilmesi için toplam 150 milyon lira sarf edilmiş⁸⁷ ve 22.499 çiftçi göçmen ailesine 1.203.359 dönüm toprak dağıtılmıştır.⁸⁸ 1960 yılında halen göçmen evleri inşaatı ve iskânı tamamlanmayan 1696 ailenin iskân çalışmaları devam etmekteydi.⁸⁹

KAYNAKLAR

Resmi Belgeler**

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)
TBMM Arşivi
T.C. Resmi Gazete
İstatistik Kurumu Yayınları

⁸⁵ Örneğin Bulgaristan'da tütün işiyle meşgul olan Kırcaalililer, Konya-Eskişehir'e, buğday yetiştirilenler de pamuğa elverişli bölgelere gönderilmekteydiler. Özgür, a.g.t., s.89.

⁸⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:X, Cilt: 5, Birleşim: 42, 18.02.1955, s. 93.

⁸⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Birleşim: 50, 28.02.1960, s.1021.

⁸⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt: 2, Birleşim: 40, 19.02.1960, s. 81.

⁸⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Birleşim: 50, 28.02.1960. 1696 aileden 992 aile çeşitli şehirlere, 704 aile de yurdun çeşitli köyelerine iskân edileceklerdi. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt: 12, Birleşim: 41, 19.02.1960, s.341.

** Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TBMM Arşivi, Resmi Gazete ve İstatistik Kurumu Yayınlarından aldığımız belge, bilgi ve veriler metin içerisindeki dipnotlarda verilmiştir.

Demokrat Parti İktidarının Bulgaristan Göçmenlerine Yönelik Politikası Ve Bulgaristan Göçmenleri (1952-1960)

Gazeteler

- (1951, 19 Aralık). *Milliyet*, Sayı: 577, s.2.
(1951, 7 Ekim). *Milliyet*, Sayı:504, s.2.
(1950, 8 Ekim). *Milliyet*, Sayı: 156, s.1, 5.
(1950,6 Ekim). *Milliyet*, Sayı: 154, s.5.
(1951, 19 Ekim). *Milliyet*, Sayı: 546, s.2.
(1950, 25 Ağustos). *Milliyet*, Sayı: 115, s.5.
(1951, 21 Aralık). *Milliyet*, Sayı: 230, s.4.
(1951, 10 Mart). *Milliyet*, Sayı: 308, s.3.
(1951, 19 Mayıs). *Milliyet*, s.3.
(1951, 5 Ocak). *Milliyet*, Sayı: 245, s.5.
(1951, 25 Ocak). *Milliyet*, Sayı: 264, s.2.
(1952, 28 Aralık). *Milliyet*, Sayı: 947, s.2.
(1955, 10 Ağustos). *Milliyet*, s.1.
(1955, 1 Nisan). *Milliyet*, Sayı: 1751, s.1.
(1955, 13 Haziran). *Milliyet*, Sayı: 1822, s.1.
(1956, 27 Mayıs). *Milliyet*, Sayı: 2166, s.1.
(1945, 9 Aralık). *Vatan*, Sayı: 1628, s.3.
(1958, 31 Temmuz). *Zafer*, Sayı: 3209, s.1.

Tez ve Telif

- Nevrezova, Aydzhan. (2006). *Bulgar Yönetiminde Azınlıklar (1878-2004)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
Şerefli, A. Şerif. *Bulgaristan'daki Türkler (1879-1989)*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, TTK Basımevi.
Özdemir, Tuncay. (2011). Balkan Yarımadası'ndan Anadolu'ya Türk Göçlerinin Lalapaşa Nüfusu Üzerindeki Etkileri ve Dağılışı. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 195, 171-186.
Özgür, Ulvi. (2007). *Bulgaristan Türklerinin 1950-51 Yıllarında Türkiye'ye Göçleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
Şimşir, Bilal N. (1986). *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)* (1.Baskı), İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Sözlü Tarih Çalışması

- 1951 yılı Bulgaristan Göçmenlerinden Basri Seyyar ile yapılan 18.02.2012 tarihli görüşme.
1951 yılı Bulgaristan Göçmenlerinden Mümin Şeremetli'nin oğlu Mümin Şeremetli ile 18.08.2012 tarihinde yapılan görüşme.